

L'ESCOLA AL DESCOBERT

*Claus per a conèixer
el món escolar*

Josep Maria López Madrid

Col·lecció Prisma - 23

L'ESCOLA AL DESCOBERT

Claus per a conèixer el món escolar

JOSEP MARIA LÓPEZ MADRID

Cossetània
EDICIONS

Primera edició: setembre del 2009

© Josep Maria López Madrid
© Cossetània Edicions

Edita: Cossetània Edicions
C/ de la Violeta, 6 • 43800 Valls
Tel. 977 60 25 91
Fax 977 61 43 57
cossetania@cossetania.com
www.cossetania.com

Disseny i composició: Imatge-9, SL

Impressió: Romanyà-Valls, SA

ISBN: 978-84-9791-482-6

Dipòsit legal: B-16.997-2009

PRÒLEG: UN LLIBRE COM A PROPOSTA OBERTA

No soy una campana de tan lejos,
ni un cristal enterrado tan profundo
que tú no puedas descifrar, soy sólo
pueblo, puerta escondida, pan oscuro,
y cuando me recibes, te recibes
a ti mismo, a ese huésped
tantas veces golpeado
y tantas veces
renacido.

PABLO NERUDA, 1948

L'educació dels nostres infants és, actualment i (potser) des de sempre, al punt de mira de molts agents: premsa, política, sindicats, tertulians... Cadascú en dóna la seva mirada, la seva opinió, la seva “solució”. Tanmateix, només de manera esporàdica s'hi aporta la mirada interna, la que emana d'uns ulls que es volen observadors i s'acompanya d'una veu que ens relata el seu viatge a través de les rutes dels temps i dels espais del mestre, de la mestra. Heus aquí un dels interessos de l'obra d'en Josep Maria, tot i que no l'únic, ni tan sols el més remarcable, perquè, a la manera com suggereix Neruda, hi ha dos altres aspectes que cal considerar en el decurs de la lectura: la proximitat del fenomen que s'hi aborda i l'“efecte mirall” que potencialment pot desvetllar.

El llibre, certament, té format de “llibre de viatge”. Els organitzadors del contingut, palesos en l'índex, així ho denoten: són fragments de pensament, de paisatges... són com aquelles postals que trametem i que rebem dels amics. El recorregut és fresc i, com tots els viatges,

conté moments alegres i moments amargs, sense pretendre fer generalització d'una experiència personal, però sí deixant clar quina és la mirada, quin el parer i quin el criteri de la persona que ho viu de primera mà. Tanmateix, tot llegint-lo, he pensat que potser aquesta mirada personal pot encoratjar determinades crítiques, despertar sensibilitats, enfortir opcions educatives, ofendre algunes persones o col·lectius... Potser és una de les coses que convé al nostre sistema educatiu: el debat, el contrast de les idees, l'expressió de què som i com estem; i tot això, complementant sabers, concepcions i mirades, orientar-ho sempre a la millora. Perquè només un profund coneixement pot ajudar-nos a avançar per vies més fermes, i aquest coneixement no és únic, sinó complex i múltiple. En Josep Maria ha escrit la "seva" vida escolar des del punt de vista del mestre i escoltant i recollint les veus d'altres mestres, de mares, de nens i nenes; d'aquesta manera, una aportació personal esdevé també plural i col·lectiva. En fer-ho, ens ha brindat una excel·lent via de coneixement i d'avenç. Des del punt de vista dels que som formadors i assessors, sigui en formació inicial de mestres, en intervenció educativa en famílies i escoles, o en formació permanent de professorat, crec que cal agrair aquesta aportació perquè ens forneix de múltiples "casos" per fer-ne una anàlisi, potser més aprofundida i acadèmica, però sempre amb els peus a terra, on està escrita la vida.

En segon lloc, cal remarcar que el viatge que se'ns proposa ens porta per paratges que ens resulten familiars. Diu Neruda: "No soy una campana de tan lejos, ni un cristal enterrado tan profundo que tú no puedas descifrar". I és que amb l'escola tothom hi té una o altra relació: com a mestres, com a pares o mares, com a familiars, com a alumnes... Se suposa que, igual que molts de nosaltres compartim aquests paisatges, també compartim la voluntat de fer-la millor; el problema resideix, aleshores, a saber què és millor, perquè el que cadascú entengui per una bona escola és la base per a desxifrar les vivències internes. Potser la resposta a aquesta pregunta no és tan complicada i inabastable com a vegades pot semblar: es tracta d'educar els nens i les nenes per tal que adquireixin coneixements (els necessaris per a no trobar barreres socials i per a seguir aprenent) i algunes pautes bàsiques per a viure en la nostra societat. Potser sí que aquesta afirmació és complexa i necessita tota la dedicació d'uns bons mestres i el suport decidit de tota la societat, però per descomptat que

no necessita curses contra rellotge per ubicar-se dalt d'una estadística, ni entomar tots els temes que responen a les urgències d'un moment o d'un col·lectiu determinat, ni multiplicar-se en plans i projectes extraordinaris i afegits a la tasca ordinària. Tal com diu Teixidó (2008: 5), "l'escola hauria de respirar més calma i tranquil·litat de la que té en aquests moments", i ho necessita per fer la seva funció d'aportar coneixements i pautes de convivència, que és la funció que li ha encomanat en origen la mateixa societat que l'ha creada. Però per a disposar de la serenor necessària en cada centre, en cada equip educatiu, en cada mestre o mestra, les línies fonamentals han d'estar clares i ser viables; potser alguna autoritat educativa hauria de dir ben clar que la finalitat que es persegueix i que es garanteix amb l'escolarització és proporcionar als alumnes dels coneixements bàsics per a socialitzar-se i per a seguir aprenent al llarg de la vida, i potser (només potser) aquesta aposta decidida i clara donaria prou marge perquè els equips es fessin seu un projecte, perquè les famílies assumissin i defensessin aquest projecte..., perquè l'escola trobés el nord i la calma necessària. Per això, i per acabar aquest punt, crec que la lectura que se'ns proposa és recomanable per a tothom, perquè tothom té relació amb l'escola: cal llegir amb calma, cal desxifrar amb serenor, i cal posar-hi nord.

En tercer i últim lloc, cal destacar el possible "efecte mirall". Les paraules de Neruda, en el text introductori, il·lustren aquest efecte quan diu "cuando me recibes, te recibes a ti mismo". El mirall (el text) ens retorna la pròpia imatge. Sembla recomanable que cadascú es miri en el "seu mirall" quan llegeixi els textos; és un bon exercici d'autoconeixement i d'autocrítica. Naturalment, allò més fàcil i lúdic és mirar la imatge de l'altre; en canvi, potser és més difícil veure's i reconèixer-se en la pròpia imatge..., però segurament és més constructiu, perquè el mirall et retorna tant defectes com virtuts, i amb el retorn hom té la possibilitat de rectificar els uns, com també d'enfortir les altres. Possiblement sigui aquesta darrera proposta la més arriscada, la més difícil, perquè comporta canvi i acceptar el repte. Tanmateix, crec que havia de proposar-la, perquè el text també dona peu a aquesta possibilitat per a aquelles persones o col·lectius que vulguin fer l'exercici i perseguir una millora real.

En síntesi, aquesta és una obra que ens presenta tres oportunitats destacades:

- accedir a una lectura, personal i plural, de la vida de l'escola;

8 *Núria Giné i Freixes*

- disposar de relats sobre la nostra escola, que conviden a la reflexió, a l'aprofundiment, al contrast i a la formació de criteri;
- i entrar en el món escolar a través d'una obra àgil, de lectura agradable, on moltes i diverses persones hi han de trobar la possibilitat de veure-s'hi reflectides.

Es tracta, per tant, d'un llibre entès com a proposta oberta: ha de ser el lector o la lectora qui realment l'ha d'acabar i tancar. El grau d'aprofundiment i de compromís serà divers, però tant de bo sigui per a caminar cap a una escola millor!

NÚRIA GINÉ I FREIXES

INTRODUCCIÓ

Una escola sense mestres ni tonteries d'aquestes...
Arribar a l'escola, quina merda, bons mestres per aprendre a odiar...
La senyora no l'entén perquè és mestra d'una escola...
Un es passa hores i hores ficant el nas entre els llibre mentre el món
transcorre al teu voltant...
I aquell vell professor, que mai va saber explicar la veritable lliçó...
La mare vol que hi vagis, a l'escola, però tu no hi vols anar, lluita pels
teus drets...

Aquests fragments de cançons ens mostren alguns tòpics sobre la mala premsa de l'escola. Critiquen la llunyania del que es fa a l'escola amb els interessos de l'alumnat, que l'escola està tancada en el seu món, que moltes vegades el que es fa a l'escola només serveix per a l'escola, o bé que l'escola sigui una institució restrictiva que fonamenta la seva activitat en l'exercici de la repressió.

En el transcurs del llibre anirem comprovant quin grau de realitat poden tenir aquests tòpics, però partim de la premissa que és necessari "reconstruir" molts centres d'educació Infantil i Primària, i segurament de Secundària i la universitat, però d'això ja no en parlarem per raons òbvies de capacitat i espai. Fruit d'aquest neguit professional sorgeix aquest escrit, fonamentalment pràctic, amb vista a contribuir a fer que les coses, a poc a poc, vagin canviant. La transformació hauria de ser progressiva i reflexionada, res de grans transformacions d'un dia per l'altre, que no són viables ni saludables. Per descomptat, això no vol dir tampoc caure en la *xapussa* permanent que pretén arreglar-ho tot amb pegats de dubtosa utilitat.

Aquesta és una obra individual amb participació col·lectiva, que pretén analitzar críticament la realitat que es viu a moltes de les nos-

tres escoles. Dic a moltes perquè, si bé el llibre compta amb la col·laboració de vint-i-tres¹ professionals de l'educació en actiu, d'edats que oscil·len entre els 26 i els 55 anys, l'experiència dels quals es pot multiplicar tranquil·lament per sis escoles com a mínim on ha estat cadascun d'ells, això ofereix un ampli ventall d'escoles, més que significatiu segons el meu parer, però no és una visió totalment universal, que tampoc no és la fita d'aquest treball.

I quin és l'objectiu doncs? Pretenc oferir una visió més o menys profunda del que està passant a molts centres d'Educació Infantil i Primària (CEIP).² Per tant, va adreçat a totes les persones interessades en el tema des de diferents punts de vista: professorat en actiu interessat a millorar o reflexionar sobre la seva actuació docent, mares, pares, estudiants de Magisteri i Pedagogia, professorat de la facultat de Magisteri i Pedagogia, professionals dels mitjans de comunicació, professionals diversos que intervenen en el món educatiu, etc. En resum, tota aquella gent interessada en qüestions educatives, així com totes aquelles persones que tinguin curiositat per conèixer més de prop com pot ser una escola actual.

Al meu entendre, els llibres d'aquesta tipologia són saludables per a conèixer i permetre analitzar críticament la realitat, i compleixen dos grans objectius. En primer lloc, efectuen una anàlisi crítica que serveix perquè cadascú individualment pugui efectuar una reflexió personal gràcies als indicadors, reflexions, criteris i exemples que s'ofereixen. En segon lloc, proporcionen pistes importants sobre com està la situació i què cal millorar de les Administracions educatives i de la societat en general.

La narració, com he dit, compta amb força col·laboracions, anònimes i totalment desinteressades, a les quals haig d'agrair enormement la participació.³ Vaig escollir l'anonimat de les testimonis perquè poguessin opinar amb total llibertat i perquè no es pretén perseguir o criticar públicament cap persona, encara que algunes anècdotes ens

¹ Tanmateix, no tan sols hi ha participacions directes, també hi ha moltes mestres que de forma indirecta hi participen gràcies a comentaris que han fet.

² Si no s'especifica el contrari, al llibre sempre ens referirem als CEIP, és a dir, les escoles on estudien nenes i nens de 3 a 12 anys, altrament també anomenades CIP.

³ Tot i que hi ha idees de les mestres entrevistades que també apareixen incloses dins la narració, durant el llibre la majoria apareixen en cursiva.

mostrin casos de persones que potser sí que mereixerien algun tipus de sanció o de seriosa reprimenda. El llibre tan sols intenta plasmar la realitat de molts centres educatius per tal que serveixi de petita guia criticopràctica sobre les escoles d'educació Infantil i Primària.⁴

L'escola és una institució vital per a la nostra societat i per a la convivència, per això s'hi aboquen tantes expectatives —massa potser—, i evidentment només es pot “reconstruir” gràcies a la feina diària del professorat i d'equips directius competents. Encara que amb això no n'hi ha prou, també és necessària la col·laboració dels diferents components de la societat, com les famílies, els serveis socials que hi col·laboren o els mitjans de comunicació. Tot plegat, solament serà viable amb un increment del nostre nivell educatiu general, entès com a educació integral de la persona en totes les seves dimensions. És a dir, no tan sols en continguts de fets i conceptes, sinó també en maneres de fer i, òbviament, en el fet de saber ser, en els valors que regeixin la societat; en funció dels que predominin les influències sobre les persones són unes o unes altres.

El llibre no vol ser un relat catastrofista ni edulcorant de la vida a l'escola, per tant, els fets que s'hi descriuen són reals i només poden estar maquillats o escapçats per preservar la intimitat de la gent implicada.

Òbviament, aquest és un escrit reduccionista i injust, en el sentit que la realitat és tan extensa i plural que tan sols algunes valoracions i vivències, malgrat ser reals i significatives, mai no podran representar un col·lectiu de persones tan gran. De totes maneres, és inevitable generalitzar per poder acostar-nos a la realitat escolar. Dit això, només vull incidir en el fet que, malgrat el que acabo d'esmentar, el llibre és plural i recull l'experiència i la visió de diferents professionals en actiu del món de l'educació: d'Inspecció i mestres tant d'Educació Infantil com de Primària, incloent-hi mestres tutores, especialistes i persones que formen part d'equips directius. La majoria de les mes-

⁴ Els CEIP també poden rebre altres denominacions de manera interna, com Centres d'Acció Educativa Preferent (CAEP), que habitualment són centres ubicats en barris conflictius o marginals, o també Zones Educatives Rurals (ZER), quan són centres que aglutinen la població de diferents pobles en àrees rurals. Aquestes escoles no acostumen a tenir tots els cursos com els CEIP, sinó que, en general, fan agrupacions en funció del nombre d'alumnes que tenen de cada edat. Els ZER són pràcticament inexistents en els comentaris del llibre, la qual cosa no vol dir que no hi puguin compartir experiències.

tres i dels mestres que han participat en aquest projecte provenen de l'escola pública; no obstant això, algunes són de la privada i d'altres han estat en ambdues branques del sistema educatiu.

Bàsicament el llibre està escrit en femení per retre un petit homenatge al sexe predominant a les aules, les mestres, com també a les dones que encara avui són qui majoritàriament s'encarreguen de l'educació escolar i familiar dels infants d'edats compreses entre els 3 i 12 anys. Per tant, el masculí l'emprarem quan sigui necessari diferenciar-lo. Tret de les formes genèriques, si no s'especifica el contrari, quan parlem de les mestres ens referim tant a mestres dones com homes. Sigui vist això com un homenatge, i no com una nova proposta lingüística, ja que estem més per aprendre a parlar de forma no sexista, i no de ser sexistes de diferent manera.

SETEMBRE

JA COMENÇA EL COL·LE!

Aquesta expressió, aparentment innocent, pot amagar molts significats al seu darrere. D'una banda, mestres que tenen ganes de tornar a l'activitat després del descans estival perquè els agrada la seva feina, encara que la mandra després de les perllongades vacances sigui poderosa; d'una altra, mestres que no tenen les més mínimes ganes de tornar a treballar i molt menys de tornar a aguantar criatures.

Canviant de punt de vista, podríem trobar la il·lusió que tenen la majoria de nenes i nens de tornar a l'escola,⁵ lloc idoni per relacionar-se i conviure; o bé, l'enorme desig de moltes famílies que s'acabin les vacances escolars i comenci l'escola. Òbviament, perquè volen que la seva quitxalla s'eduqui i arribi a ser gent de profit. Això sí, un segment incalculable de les famílies, de passada, no dissimula el seu estat d'eufòria en perdre de vista els seus incombustibles nens i nenes durant unes hores diàries.

No ens enganyem, a ningú no se li escapa que una de les funcions de l'escola és la de "guarderia". L'escola, en el mal i en el bon sentit de la paraula, té l'encàrrec de tenir cura dels nens i nenes durant unes quantes hores al dia. Els problemes, com sovint succeeix, arriben amb

⁵ Això no treu que en els primers dies d'escola, més a Infantil o cicle inicial de Primària, alguns nens i nenes puguin passar per dies en què no volen anar a escola, i a les famílies els costa molt fer-los-hi anar. Els motius poden ser molt variats, ja sigui perquè estan sobreprotegits, o perquè el canvi se'ls fa massa gran —a primer de Primària—, per algun problema que tenen a l'escola, etc. Quan els nens i nenes són més grans, si no són molt acadèmics, alguns es poden avorrir bastant a l'escola, i fins i tot poden explicar-te mig fent broma que vomitaran al migdia per no haver d'anar-hi a la tarda.

ÍNDEX

Pròleg: un llibre com a proposta oberta, <i>per Núria Giné i Freixes</i>	5
Introducció.....	9
Setembre	13
Ja comença el col·le!	13
La sisena hora o la secularització de l'escola.....	16
Però quan comença la gresca?.....	29
Espectacles de solidaritat escolar	35
El senyor de les claus	40
S'ha escrit un robatori	43
La fila o l'evitació del caos.....	46
“Cursiting”: un esport pràctic	50
La paciència: una gran virtut	55
Deixant les coses clares.....	59
Tenim cicle?.....	63
Octubre.....	67
Claustres: usos i desusos.....	67
Els grups flexibles: una aposta pel rendiment escolar	75
Fotocopies o plastifiqués?	80
Un fitxatge estranger.....	81
Les famílies: cara a cara amb el contrari.....	86
Els “pakistanís” o Equips d'Assessorament i Orientació Psicopedagògica (EAP)	87
Operació de salvament	91
El pati, o per on passa el futbol no es juga a res més.....	93
Disciplina o submissió	96
“Fitxitis”, un mal contagiós.....	105

Per què fem què?	110
La motivació: una poderosa i imprescindible eina educativa	114
Novembre	121
La truita s'ha girat i l'han trencat	121
Les programacions i altres papers de mal viure.....	126
El català a l'escola necessita millorar	129
Les "pakistanís" júnior	134
Fer de mestra és molt cansat!.....	137
El conserge o una forma diferent d'entendre la feina	143
El menjador fa aigües	146
Centres de recursos, "to be or not to be"	148
Desembre	151
Serveis socials: on l'escola ja no pot arribar	151
Informes o sentències?	154
Els àlbums o la mesura d'una bona mestra	157
Gener	163
Deures per què?	163
Famílies contra mestres, mestres contra famílies	165
La teoria de la mà negra	170
Qui és aquesta gent que ve a primera hora del matí?	172
Febrer.....	177
Qui deia que la tecnologia no havia arribat a les aules?	177
Sorpresa!	180
Les famílies: un recolzament meravellós	183
La coeducació o el respecte entre persones.....	186
Març	191
Que ve l'home del sac!.....	191
La setmana cultural: el gran moment de la interdisciplinarietat.....	194
Existeix <i>bullying</i> a Infantil i Primària?.....	197
Les jornades de portes obertes o com es pot escollir una bona escola	200
Abril.....	211
"Morritis" escolar	211
Marxant una de reformes educatives	214

Maig	219
Les competències bàsiques o una versió adulterada de l'avaluació educativa	219
Passar més gana que una mestra d'escola.....	221
Juny	225
El miratge d'una il·lusió.....	225
Les oposicions: un procés controvertit.....	226
Juliol	231
Escoles i museus	231
“Ante todo, mucha calma”: vacances, treball i formació a l'estiu	232
Agost.....	235
La carrera de Magisteri.....	235
Vocació o devoció?	239
Comiat	243
Annex	249
A mode de resum: orientacions sintètiques per a mestres	249